

GERSTER Etelka

(1855-1920)
Szept. 29

Gerster Etelka

A híres énekesnő születésének századik évfordulójára

(Szabadság - Népszava naplóról 1955)

Írta: VASVÁRY ÖDÖN

Gerster név örök időkre a legfényesebb nevek egyike marad az amerikai magyarság történetében. A kassai tekintélyes iparoscsalád tagjai közül Gerster Antal volt az első, aki Amerikába került. Főhadnagy volt a magyar szabadságharcban s mikor menekülnie kellett, nagynénje, Teréz néni diólével barnította meg majdnem kisfiús arcát s parasztleánynak öltözve, sikerült kijutnia az országból, hogy Lengyel és Poroszországokon keresztül Amerikába jusson. A polgárháboruban mint mérnökkari kapitány vett részt, először Rosencans majd Grant tábornok alatt. 1897-ben halt meg San José, Californiában 72 éves korában. Victor nevű fiát, aki Guatemalában egy kávéültetvényt vezetett, egyik munkása meggyilkolta.

Gerster Béla mérnök volt, Gerster Lajos pedig a 90-es évek körül amerikai konzul volt Budapesten. Gerster Árpád, a híres sebészorvos, az amerikai magyarság történetének egyik méltán legnagyobb alakja, nem szorul bővebb ismertetésre. De a derék polgárcsalád tagjai közül a legnagyobb hírnévre kétségtelenül a nagyhirű operaénekesnő, Gerster Etelka jutott, akiről most azért illik hosszabban megemlékezni, mert 1855 június 17-én születvén Kassán, most van születésének százéves évfordulója.

Gyönyörű hangjával természetesen már gyermekkorában feltűnt, úgy hogy családja Bécsbe küldte tanulni, ahol a konzervatóriumban a híres Marchesi Blanka tanítványa

lett, aki emlékirataiban (Singer's pilgrimage) sokat és melegen ír róla.

Verdi, a nagy zeneszerző már ebben az időben ismerte a fiatal leányt és nagy jövőt jósolt neki. Később, amikor Gerster az olaszországi Génúában énekelt, Verdi volt egyike azoknak, akik a legtöbbet segítettek neki, hogy igazi sikerei legyenek ebben a zeneileg legkényesebb országban.

Mikor az iskolát elvégezte, az éneklési szakban kitűzött valamennyi jutalomdíjat ő nyerte el. Huszéves korában Verdi "Rigoletto"-jában énekelt Gilda, majd Ambroise Thomas "Hamlet"-jében Ofélia szerepét, olyan kimagasló sikerrel, hogy a párisi Opera igazgatója három éves szerződést kínált fel neki. Ekkor azonban már volt egy öt éves szerződése későbbi férjével, aki először managere volt, Carlo Gardini-vel, aki azonban beleegyezett, hogy Párisba menjen. Itt azonban mindjárt csalódás érte. Párisi tartózkodásának egyik célja az volt, hogy Ofélia szerepét magának a zeneszerzőnek, Thomasnak irányítása mellett tanulja meg. Ez meg is történt, de fellépésének váratlanul sok akadályba ütközött. Nem lehetetlen, hogy más énekesnők akadályozták szándékosan, hogy az ismeretlen magyar énekesnő felléphessen, elég az hozzá, hogy a sok huzavona után Etelka lemondott minden párisi fellépésről.

A francia fővárosból a spanyol fővárosba mentek. A hirtelen feltűnt magyar leánynak azonban itt is meg kellett tanulnia, hogy a művészéletnek rengeteg keserves csalódá-

sa is van: Madridban ismeretlen emberek valóságos összeesküvést szőttek ellene. Mindjárt az előadás kezdetén egy csomó felbérlet ember óriási zajt és olyan macskazenét rendezett, hogy az énekesnő természetesen képtelen volt tudása legjavát adni. Ez az esemény természetesen nagyon elkeserítette Etelkát, amit csak az a körülmény enyhített, hogy sértődését enyhítő szándékkal maga a királyi udvar hívta meg, udvari hangversenyre. A főváros legmagasabb rangú népe jelent meg ezen a koncerten, amelynek végeztével maga a király értékes ajándékot nyújtott át neki.

Franciaországba ment ezután, ahol Marseillesben énekelt, majd az olaszországi Genuában lépett fel igen nagy sikerrel. Ez utóbbi helyen egy egész szezónra szerződtek. Legnagyobb sikereit a "La Sonnambula" (Az alvajáró) és az "I Puritani" (A puritánok) című operákban aratta. Olaszországi tartózkodásának legfontosabb mellékkörülménye az a tény volt, hogy a világhírű zeneszerző, aki már tanuló korából ismerte, a legnagyobb segítséggel állott melléje s mindent elkövetett, hogy a ragyogó hangú énekesnő megérdemelt sikereit semmilyen kellemetlen körülmény se zavarja.

Ezután Berlinben lépett fel, a később nagyobb hírnévre vergődött Kroll színházban. (A berlini Reichstag épületének leégése után a náci uralom alatt ebben az épületben tartotta gyűléseit a német parlament.)

1877 április 16-án Budapesten volt, ahová főképp azért ment, hogy szülőföldjén történjék meg házasságkötése. Férje ugyanaz a Gardini lett, aki pályafutása kezdete óta managere volt, akivel azután ennek 1910-ben bekövetkezett haláláig boldog házasságban élt.

Ujabb hangversenykörút következett ezután a fontosabb európai zenei központokban, amit Gerster Etelka első amerikai túrája követett 1878-ban.

Az írországi Queenstown kikötőjéből indult el hajója a 23 éves, már akkor férjes asszony énekesnőnek, aki akarata ellenére sokszor szenvedélyes viták központjává lett. A művészvilág tele van intrikával, féltékenységgel, irigységgel, ami sokszor nyílt ellenségeskedéssé fajul. Pártok alakulnak a fontosabb személyiségek körül, amelyek azután sok esetben semmitől sem riadnak

vissza, csakhogy a maguk kedvencét előbb revigyék s annak fontosabb vetélytársait el-tüntessék. Gertser Etelkának igen hamar meg kellett ezt tanulnia, már Párisban és Madridban, ahol egyedül emiatt voltak kellemetlenségei. Korán meg kellett tanulnia, hogy a színpad és koncertdobogó dicsőségének nagy ára van, amit még azoknak is meg kell fizetniük, akik Istentől kapott igazi tehetségeik révén teljes mértékben megérdemelnék az elismerést, sikert és dicsőséget.

Angliában is megkóstolta ezt. Már ott belekerült a művészvilág intrikáinak központjába, sok baja lett, úgyhogy amikor Amerikába indult, a "Punch" című híres humoros hetilap karikatúrát közölt róla, amely a fiatal énekesnőt bepólyált fejjel ábrázolta, mint aki nagy fejfájással hagyja el eddigi, nehezen kivívott sikereinek színhelyét.

Már ekkor két esztendő művészi mult és hírnev állott mögötte. Az amerikai lapok, a zenekedvelő publikum és a kritikusok lelkesedve fogadták. Amerikában az angol James H. Mapleson volt a managere, aki tiszteletdíjáért, stb. felelős volt. Akkoriban igen élénk zenei élet volt New Yorkban és egypár vezető nagy amerikai városban. A mai híres Metropolitan Opera még nem létezett New Yorkban, de két operatársulat is versengett egymással, amelyek a világ legjobb énekeseit igyekeztek szerződtetni.

Gerster Etelka rövid, de sikereiben és intrikáknak gazdag művészi pályafutásának kétségkívül legemlékezetesebb epizódja az a sokszor tulzottá fajult versengés volt, amelyet korának legnagyobb énekesnőjével, Adelina Patti-val kellett megharcolnia. Adelina Patti olasz nő volt, szülei operaénekesek. Apja ezenkívül dirigálta is az olasz operát New Yorkban, ahová a család akkor került, amikor Adelina még egészen fiatal leány volt. Már hét éves korában nagy sikert aratott énekével és 14 éves korában már operában énekelt! 18 éves alig volt, amikor a londoni Covent Gardenben óriási sikerrel lépett fel, amit azután páratlanul sikeres esztendők követtek.

Patti tizenkét esztendővel volt idősebb Etelkánál és természetesen már hatalmas művészi mult állott mögötte, amikor Európában a fiatal magyar koloratura énekesnő feltűnt. Utjaik csak akkor találkoztak,

Uj Kossuth szobor — Finta Sándor szobrászművész alkotása — diszíti Los Angeles egyik szép parkját.

amikor Gerster átjött Amerikába, nemcsak abba a New Yorkba, amelyet Patti a magáénak tekintett, hanem abba a társulatba is, amelyet Mapleson toborzott azzal a céllal, hogy bejárja vele az egész Amerikát. Patti, jóval idősebb lévén, joggal tartott tőle, hogy a hirtelen feltűnt magyar leány alaposan megtépázza babérait, sőt esetleg el is veszi tőle azt a művészi trónt, amiben addig biztonságosan és komoly vetélytárs nélkül ült.

Az olasz nő, minden művészi kiválósága mellett féltékeny, irigy és rendkívül kapzsi természetű volt s bizonyosra vehetjük, hogy az intrikát ő kezdte el. A háborúság igazán nagy mértékben Gerster második amerikai körútja alatt tört ki, 1883-ban.

A baj ott kezdődött, hogy Mapleson, a manager, aki egy angliai érdekltség embere volt, nem kevesebb, mint 250 ezer dolláros

szerződést kötött Pattival, ami minden egyes fellépésért 5000 dollárt jelentett. Szörnyű összeg volt ez azokban az időkben és a szerződést az angliai érdekltség nem is hagyta jóvá. A dolgot azonban valahogy elintézték, amikor azonban Mapleson szerződtette a már akkor igen jónevű Gerster Etelkát is, bizonyos volt, hogy a féltékeny és kapzsi Pattival baj lesz. Mindketten koloratura szopránok lévén, természetesen ritkán szerepeltek ugyanabban az operában. Patti nagyobb művészi hírneve nagyobb összegeket hozott egy-egy fellépésekor, hamar kiderült azonban, hogy a kevésbé ismert Gerster is majdnem ugyanolyan telt házakat vonzott, alig kevesebb összbevétellel. Gerster lényegesen fiatalabb volt, hangjáról a legkiválóbb kritikusok is a legnagyobb dicsérrel irtak. Szóval a körülmények mind úgy játszottak közre, hogy csakis elsőrangú in-

trika és művészi párbaj fejlődhetett ki belőlük.

A telt házak dacára nem volt könnyű egyensúlyban tartani a társulat pénzügyeit, főképen Patti meg nem alkuvó kapzsisága miatt, aki fellépése napján a délutáni órákban ott akarta látni az 5000 dolláros fellépési díjat a kezében, ellenkező esetben az esti előadás lefújásával fenyegetőzve. Meg volt a lehetősége annak is, hogy Mapleson, épen a nagy költség miatt, elejti Pattit és Gerster Etelkával pótolja, aki távolról sem kapott akkora honoráriumot, mint olasz vetélytársa. Mapleson nyomában állandóan ott jártak a sherifek s egy ízben még Patti vasuti különkocsiját is lefoglalták, amikor a művész nő épen ott szendergett.

Közben a harc megállás nélkül folyt a két énekes nő között. Baltimoreban volt a társulat, amikor Gerster észrevette, hogy a plakátokon Patti nevét nagyobb betűkkel tüntették fel, mint az övét, sőt arra is rájött, hogy amikor ő szerepel, a legmagasabb beléptidíj öt dollár, Patti fellépésekor azonban hét dollárt kellett fizetnie a pénzesebb műpártolóknak.

Etelka, aki ekkorára már maga is megtanulta a primadonna-szeszélyek különböző módoszatait, erre szó nélkül az állomásra vitette magát és felszállt a legelső new yorki vonatra, anélkül, hogy férjének is szólt volna. Vacsora időre sem került elő. Férje izgatottan kereste mindenütt, hiába. Végre az egyik kóristanő említette, hogy az állomás felé menni látta. Az állomáson szeretek volna segíteni, de nem volt vonat, amely New York felől jött volna. Wilmingtonba sürgönyöztek, hogy tartsák fel a Washington felől jövő vonatot, ami meg is történt, itt azonban az a nem várt akadály állott elő, hogy ezen a vonaton, annak szalonkocsijában pont a nagy ellenség, Patti ült. Gertser nem volt hajlandó felszállni a vonatra, hanem ment tovább New Yorkba, ahol bátyjánál, dr. Gertser Árpádnál állapodott meg. Este másik operát kellett előrántani Baltimoreban. Ez azonban nem ment könnyen, mert a publikum alaposan felháborodott ennyi művészi szeszély láttára. Managere utána ment a magyar énekesnőnek és egy teljes napig tartó rábeszélésbe került, míg vissza tudta vinni.

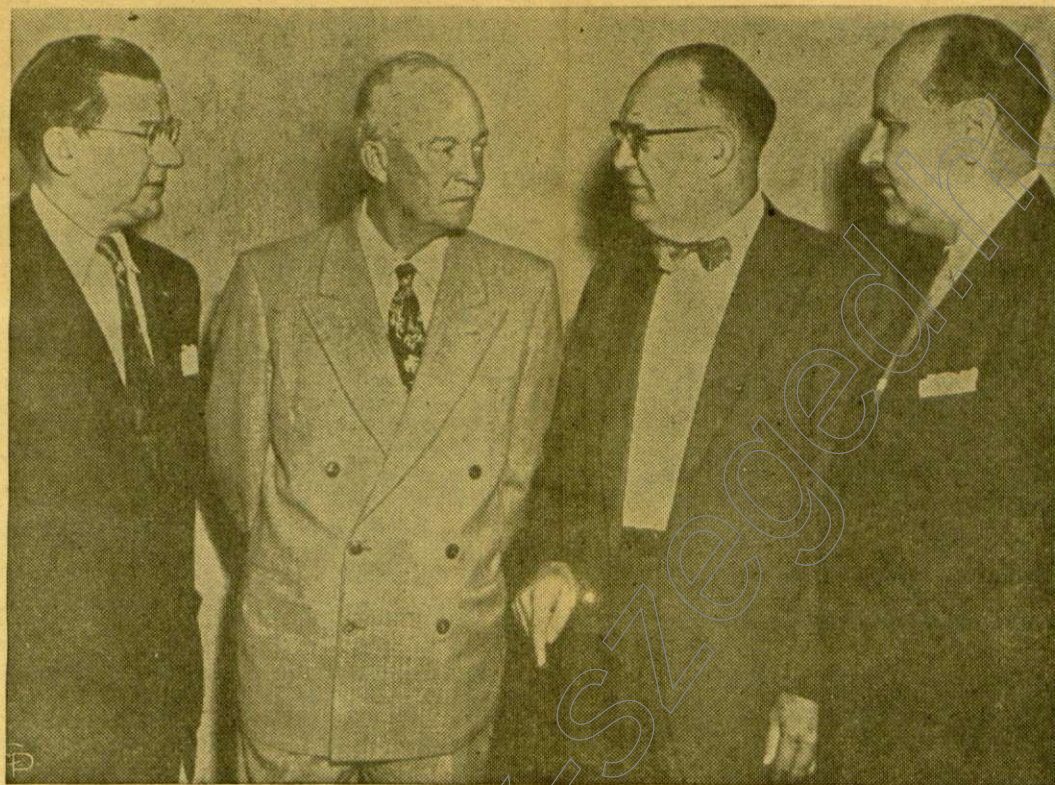
Cincinnatiában a "Hugenották" című operát énekelték, ahol a háborúság újra kitört.

A szokás az volt, hogy Patti részére már az előadás kezdete előtt hatalmas tömeg, rendkívül költséges virágot szállított. Ez alkalommal is így volt. A virágokat az előadás különböző pontjain kellett volna feladni a művésznőnek, de mivel ez alkalommal nem volt ott, aki az ilyesmit dirigálni szokta, az első felvonás végétével valamenynyit egyszerre adták oda neki. A publikum megsokalta, amikor a virágáradat nem akart véget érni, de végre mégis elfogyott a tömördek csokor és koszorú, egyedül Gerster szerény kis csokra maradt hátra. Amikor azonban erre került a sor, a közönség óriási tapsviharban tört ki, elhomályosítva minden elismerést, amit Pattinak adott. Patti a padlón hempergett tehetetlen dühében és újra megfogadta, hogy Gersterrel többé sohasem lép fel.

Ez a Gerster-gyűlölet azután valóságos mániává lett Pattinál. Például egészen komolyan hitte, hogy magyar vetélytársa "boszorkány", aki szemével meg tud "verni" valamit vagy valakit. A virág affér után bármi történt, mindent ennek tulajdonított. Akármilyen kis hiba adta elő magát, egy téves lépés a színpadon, egy elhibázott taktus, vagy hamis hang a zenekarban, mindennek az oka Gerster "szemmelverése" volt.

Hogy ezen a réven milyen lehetetlen tulajdonságokba ment, mutatja egy epizód. San Franciscóban voltak, amikor egy tíz másodperces földrengés történt, minden különösebb baj nélkül. Az emberek azonban érthetően megrémültek. Patti első kiáltása ez volt: "Gerster!" Képes volt a földrengést is fiatalabb vetélytársa boszorkányi mivoltának és szemmelverésének tulajdonítani. Később is, valahányszor Gerster nevét említették előtte, ujjával mindig félkört formált, ami a szakértők szerint a boszorkányok szemmelverése ellen a legbiztosabb védekezés.

Minden ellenségeskedés dacára is egy vonaton kellett menniök California felé. Utközben megálltak Salt Lake Cityben, a mormonok fővárosában is, akik között a többnejűség még akkor megengedett és elfogadott szokás volt. Patti meghívta a főprófétát, hogy látogassák meg vasuti szalonkocsijában, ahol énekelt is nekik és ajánlatot tett, hogy a ma is fennálló óriási mormon

Eisenhower elnök és tanácsadói.

templomban hangversenyt fog tartani. A proféták nehezen mentek bele az ajánlatba, de végre mégis elfogadták.

A beléptidij három dollárt lett volna fenkint, ami ellen azonban az egyik proféta kezét felemelve tiltakozott. Kiderült, hogy öt felesége volt, akiket mind el kellett volna vinni s így a mulatság sokba került volna. Végre egy és két dolláros jegyekben állapodtak meg. A koncert szépen sikerült.

Vége-hossza nincs az ehez hasonló epizódoknak a két primadonna háborúsága révén. Egyet azonban még el kell mondani, bizonyosságul annak, hogy a magyar leánynak is fel volt vágva a nyelve és nem igen maradt adása idősebb vetélytársának.

Egy alkalommal, amikor Patti énekelt, ő maga mondta el az újságíróknak, hogy a koncert után egy méltóságteljes megjelenésű idős uriember lépett hozzá és bemutatkozott, hogy ő Crittenden, Missouri állam kormányzója. A kézfogás után a kormányzó hozzáhajolt: "Madame Patti, valószínűleg sohasem fogunk többé találkozni, de nem

tudok uralkodni magamon . . ." És alaposan megcsókolta a művésznőt. "Amikor egy ilyen kedves öreg ur megcsókolja az embert, mit lehet csinálni?" — kérdezte sóhajtván a művésznő.

Utána egy újságíró Gersterrel beszélgetve megkérdezte, hogy mit szól a csókos jelenethez. Gerster válasza ez volt:

"Abban nincsen semmi, ha egy férfi olyan nőt csókol meg, aki korára nézve az anyja lehetne."

Patti értett hozzá, hogy melyik oldalán sebezheti meg könnyen ellenfelét. Gerster magyar nő volt, aki ebből soha titkot nem csinált, sőt ellenkezőleg, büszkén hangoztatta magyar voltát. Patti azonban még a magyar területre is utána ment: az akkor divatos magyar cigányokkal is énekelt. Illés Aladár sátoraljaujhelyi származásu primás, a híres Mányi Lajos unokája 20 esztendősen alig volt, amikor nyolc tagu bandájával a híres Patti Adelina énekét kísérte, kétségkívül Gerster Etelka nagy bosszuságára. (Illés Aladár bandája egyébként talán

Tanácskozik az Egyesült Nemzetek világszervezet Biztonsági Tanácsa. Balról jobbra: Visinszkij orosz, Dixon angol és Lodge amerikai delegátus.

az egyedüli magyar cigánybanda volt, amely az Egyesült Államok enőkeinek egyik-másik estélyén is játszott.)

Gerster Etelka háromszor jött át Amerikába s minden esetben itt maradt pár évig, amikor azonban utoljára jött, 1887-ben, már nyilvánvaló volt, hogy hangja nem a régi. A tragédia ezután gyorsan jött: egy-két esztendő múlva hangja teljesen elveszett, úgy hogy művészi pályáról többé szó sem lehetett. A pályafutás körülbelül 12–13 esztendőig tartott.

Hogy egészen különlegesen gyönyörű, szinte tökéletesnek mondható hangja volt Gerster Etelkának, azt nem a magyar dicsekedni szeretés mondatja velünk. Korának kritikusa mind a legnagyobb elragadtatással irtak a hangjáról, úgy, hogy amit elért az életben, azt egyedül hangjának köszönhette. Különösebb színésznői képességei nem voltak, szépsége még kevésbbé. Egyszerű arcvonásai azonban igen kellemes összehatást tettek.

Anton Seidl például, korának egyik legkiválóbb karmestere, szintén magyar származású, azt írja róla, hogy gyönyörűbb kristálytiszt hangot ember nem hallott, mint amilyen Gersteré volt. Fiatalsága és természetes bája szinte magnetikus hatást gyakorolt a szemlélőre. Hogy hangja elvesztését mi okozta, senki sem tudta. Mikor utoljára vissz-

szatért az Egyesült Államokba, már csak roncs volt.

Hangja abszolút hibátlan szoprán hang volt, írják mások, s a magas regiszterekben is kristálytisztán, madárszerűen csengett, mélyebb hangjai pedig gazdagok és teljesek voltak. Minden megerőltetés nélkül énekelt, a legnehezebb áriákat is könnyedén énekelte végig, olyan tökéletességgel, hogy méltán volt korának egyik legkedveltebb énekesnője. Akik régebben a nagyhirű Jenny Lindet is hallották, hangját az övéhez hasonlították.

Minden szeszélyessége mellett is házias természetű asszony volt, aki kitűnően főzött. Napi étkezéseit külön beszélte meg a hotelek szakácsaival, de a legkisebb hiba kihozta sodrából. Egy alkalommal a főszakács azonnali elbocsátását követelte, mert elsózta a levesét.

Utolsó amerikai útja után visszatért Európába és 1896-ban énekiskolát nyitott Berlinben, sőt kiadott egy énektanítási könyvet is, amely több kiadást ért meg. Férje 1910-ben halt meg Berlinben, ő pedig 1920-ban ugyanott. 65 évet élt. Egy leányuk volt, Bertha, aki Fritz Reinernak, a nagyhirű magyar karmesternek lett a felesége.

Gerster Etelka születésének századik évfordulóján megérdemli, hogy az amerikai magyarság kegyelettel gondoljon rá.